

Përmbledhje e gramatikës

A Pjesët e varura të fjalive

Pjesët e varura të fjalive zakonisht nisin me lidhëza. Në pjesën e varur, folja e zgjedhuar zë vend në fund të fjalisë.

1. Fjalja pyetëse: pjesë të varura që nisin me fjalë pyetëse

Në pjesët e varura, që nisin me fjalë pyetëse, si p.sh.: **warum** ose **was**, folja e zgjedhuar zë vend në fund të fjalisë:

Pyetje e drejtpërdrejtë: *Was machen Sie? Warum will Frau Berger uns sprechen?*

Pyetje zhdrejtë: *Mich interessiert, was Sie machen.*

Weißt du, warum Frau Berger uns sprechen will?

Kur një pyetje e thjeshtë (që kërkon përgjigje “**po**” ose “**jo**”) formulohet si një pyetje e tërthortë, e zhdrejtë (p.sh. kur flisni për dikë tjetër), pjesa e varur prihet nga lidhëza **ob** (= nëse):

Kommst Du? (po ose jo)

Mich hat sie nicht gefragt, ob ich komme.

Vini re se përemri i vetës së dytë një pyetje të drejtpërdrejtë kalon në vetë të parë në një pyetje të zhdrejtë:

Kommst du?/Kommen Sie? Mich hat sie nicht gefragt, ob ich komme.

Kommt ihr?/Kommen Sie? Uns hat man nicht gefragt, ob wir kommen.

Në tastet kur pjesa e varur e fjalisë përmban një folje modale, kjo zë vend në fund të fjalisë, pas foljes në paskajore:

Weißt du, warum Frau Berger uns sprechen will?

Mich hat sie nicht gefragt, ob ich kommen möchte.

2. Fjalja kohore: pjesët e varura të fjalive kohore

als: Lidhëza **als** (= kur) mund të përdoret vetëm kur folja është në kohë të shkuar, p.sh. në të pakryerën ose të kryerën e thjeshtë (imperpekt). Veprimi në pjesën kryesore të fjalisë në këtë rast ndodh në të njëjtën kohë me veprimin në pjesën e varur.

Als Herr von Ribbeck starb, waren Kinder sehr traurig.

bevor: Kur një fjali e varur fillon me lidhëzën **bevor** (= para), veprimi në pjesën kryesore të fjalisë ndodh para veprimit në pjesën e varur.

Bevor Herr von Ribbeck starb, schenkte er den Kindern Birnen.

wenn: Lidhëzën **wenn** (=kur, kurdo që) e përdorim në vend të **als** kur flasim për një ngjarje në të shkuarën që ndodhte rregullisht, ose në mënyrë të përsëritur. **Als** e përdorim kur flasim për ngjarje që kanë ndodhur njëherë në të shkuarën. **Wenn** përdoret kur veprimi në pjesën kryesore të fjalisë ndodh në të njëjtën kohë me veprimin në pjesën e varur.

Wenn Herr von Ribbeck einen Jungen sah, schenkte er ihm eine Birne.

3. Fjalitë lejore: pjesë të varura fjalitë që nisnin me *obwohl*

Lidhëza *obwohl* (= megjithëse, edhe pse) përdoret për të nisur një fjali, e cila përmban një kundërshtim të qartë. Për shembull: dikujt i duhet të punojë 12-14 orë në ditë. Por pavarësisht nga kjo, ai është i kënaqur.

*Obwohl ich täglich 12-14 Stunden **arbeite**, bin ich zufrieden.*
*Obwohl manche wieder zurückgekommen **sind**, ist es hier leer.*
*Obwohl wir alle gearbeitet **haben**, finden wir keine Arbeit mehr.*
*Obwohl wir arbeiten **wollen**, finden wir keine Arbeit mehr.*

Një pjesë e varur fjalitë që fillon me *obwohl* mund të zërë vend para ose pas pjesës kryesore të fjalitë. Në qoftë se pjesa e varur e paraprin pjesën kryesore të fjalitë, folja dhe kryefjala në pjesën kryesore ndërrojnë vendet. Pra, folja vihet në fillim dhe pas vjen kryefjala.

*Ich möchte unbedingt nach Griechenland, **obwohl** ich kein Geld habe.*
***Obwohl** ich kein Geld habe, möchte ich unbedingt nach Griechenland.*

4. Fjalitë qëllimore: pjesë të varura fjalitë që fillojnë me *um ... zu*

Lidhëza *um ... zu* (= me qëllim që) përdoret për të shprehur një synim, një qëllim. Në pjesën e varur të fjalitë, folja vendoset në fund të saj dhe në formën e paskajores. *Um ... zu* mund të përdoret vetëm kur kryefjala në pjesën kryesore të fjalitë është e njëjtë me kryefjalën në pjesën e varur. Shembulli i parë më poshtë tregon dy fjali të veçanta me të njëjtën kryefjalë. Në shembullin e dytë, fjalitë janë bashkuar dhe është krijuar një pjesë e varur me *um ... zu*.

Viele Einwanderer kamen. Viele Einwanderer wollten hier leben.
*Viele Einwanderer kamen, **um** hier **zu** leben.*

Kur *um ... zu* përdoret me një folje të ndashme, *zu* vendoset midis parashtesës së ndashme dhe foljes.

Frau Berger macht ein Hotel auf.
*Das ist ein idealer Platz, **um** ein Hotel **aufzumachen**.*

Por, në rastet kur kryefjala e pjesës kryesore të fjalitë nuk është e njëjtë me kryefjalën e pjesës së varur, duhet të përdoret lidhëza *damit* (= në mënyrë që, me qëllim që). Fjalitë në shembujt e mëposhtëm kanë kryefjalë të ndryshme.

*Dort sollten **viele Filme gedreht werden**.*
***Der europäische Film** sollte wieder mehr Bedeutung bekommen.*

Këto fjali mund të bashkohen dhe të formojnë një fjali të përbërë. Në këtë rast, pjesa e varur fillon me *damit*.

*Dort sollten viele Filme gedreht werden, **damit** der europäische Film wieder mehr Bedeutung bekommt.*

5. Fjalitë me paskajore dhe *zu*

Pjesët e varura të fjalitë me paskajore dhe *zu* nuk paraprihen nga lidhëza. Pjesët e varura të fjalitë me paskajore varen drejtpërdrejt nga folja në pjesën kryesore të fjalitë. Bëhet fjalë për folje të cilat në mënyrë të domosdoshme kërkojnë një plotësim, në mënyrë që fjalitë të jetë e plotë. Folja në pjesën e varur të fjalitë rri gjithmonë në fund të fjalitë dhe në paskajore. Para foljes në paskajore qëndron parafjala *zu*.

versuchen: Er **versuchte**, die Blaue Blume zu **finden**.
beginnen: Er **beginnt**, die Blaue Blume zu **suchen**.

Tek foljet e ndashme, **zu** zë vend midis pjesës së ndashme dhe foljes:

mitkommen: *Kommen Sie mit!* Ich bitte Sie, **mitzukommen**.
zubören: *Hören Sie zu.* Ich bitte Sie, **zuzubören**.

6. Fjalitë kushtore joreale: pjesë të varura fjalie që nisnin me *wenn*

Fjalitë kushtore kushtore shprehin një "kusht". Ato nisnin me *wenn* - që ka kuptimin "në qoftë se, me kusht që, nëse etj". Fjalitë kushtore mund të shprehin: 1) një kusht real, që mund të plotësohet 2) një kusht joreal, vetëm të përfytyruar ose që nuk mund të plotësohet. Për të shprehur një kusht joreal përdoret Lidhorja II. Në rastin e foljeve të rregullta, preferohet megjithatë forma e kushtores, meqënëse Lidhorja II, nga forma e jashtme nuk dallohet nga imperfekti i dëftores.

REALE: *Mein Mann lebt noch. Er bleibt auch hier.*
JOREALE: *Wenn mein Mann noch leben würde, würde er auch hierbleiben.*

Kur fjalitë e përbërë fillon me pjesën e varur, folja në pjesën kryesore është në vend të parë dhe ndiqet nga kryefjala.

Wenn ich es nicht mit eigenen Augen sehen würde, würde ich es nicht glauben.

Për të shprehur një dëshirë që nuk mund të plotësohet më, pjesa e varur e fjalisë mund të qendrojë më vete, me foljen në kushtore. Në këtë rast kemi të bëjmë me fjalitë joreale dëshimore.

REALE: *Mein Mann lebt nicht mehr.*
JOREALE: *Wenn mein Mann noch **leben würde!***

7. Fjalitë lidhore

Fjalitë lidhore përdoren për të dhënë sqarime më të hollësishme për një send ose një person. Këto sqarime për pjesën kryesore të fjalisë jepen me pjesën e varur të saj. Folja në këto fjalitë zë vend gjithmonë në fund të fjalisë. Pjesët e varura të fjalive lidhore nisnin me një përemër lidhor. Forma e përemrit orientohet tek forma e emrit që duhet të sqarohet. Këtu luajnë rol tri faktorë:

1. Gjinia e emrit: mashkullorë, femërorë dhe asnjënjësorë

Mashk.njëj. *Der/Ein Mann, der Böttger hieß, ...*
Femër.njëj. *Die/Eine Geschichte, die wahr ist, ...*
Asnj.njëj. *Das/Ein Hobby, das viele Menschen hatten, ...*

2. Numri i emrit: njëjës apo shumës

Forma e shumësit të përemrit lidhor, në emërore dhe kallëzore është **die**:

Die Leute, die das glauben, ...

3. Rasa që kërkon folja në pjesën e varur të fjalisë.

haben + Kallëz.: *Er hatte ein Hobby. Viele Menschen hatten damals dieses Hobby.*

Fjalja lidhore: *Er hatte ein Hobby, das damals viele Menschen hatten.*

lieben + Kallëz.: *Der Kaiser starb sehr plötzlich. Viele Menschen liebten den Kaiser.*

Fjalja lidhore: *Der Kaiser, den viele Menschen liebten, starb sehr plötzlich.*

gefallen + Dhan.: *Der Teufel ärgerte Luther. Die Arbeit gefiel dem Teufel nicht.*

Fjalja lidhore: *Der Teufel, dem die Arbeit nicht gefiel, ärgerte Luther.*

Kur folja në pjesën e varur të fjalisë është e lidhur me një parafjalë, kjo parafjalë zë vend para përemrit lidhor:

a) **glauben an:** *Es entstand ein Mythos, an den manche glaubten.*
warten auf: *Der Kaiser, auf den man lange gewartet hat, wird zurückkommen.*

b) **sich irgendwo verstecken:** *So kam Luther auf die Wartburg, auf der er sich versteckte.*

B Folja

1. Forma pësore

Një veprim mund të përshkruhet në formën veprorë (= Aktiv) dhe në formën pësore (= Passiv), duke u mbështetur në synimin e personit që flet. Kur interesi ynë është tek personi që kryen veprimin, atëherë përdorim formën veprorë. Kur interesi ynë është tek veprimi, atëherë përdorim formën pësore.

Veprorë: *Russische Soldaten fällten den Baum.*

Pësore: *Der Baum wurde gefällt.*

Formimi i pësore

Pësorja e gjermanishtes formohet nga folja gjysmëndihmëse **werden** dhe nga pjesorja e shkuar (= Partizip II) e foljes.

E tashme: *Der Baum wird gefällt.* Imperfekt: *Der Baum wurde gefällt.*

Kur ai që kryen veprimin përmendet, ai vihet përgjithësisht në dhanore dhe paraprihet nga parafjala **von**: *Der Baum wurde von russischen Soldaten gefällt.*

Vepruesi mund të mos jetë gjithmonë njeriu, por edhe një fenomen apo objekt: *Der Baum wurde von einem Sturm zerstört.*

werden (Imperfekt)		
	Njëjës	Shumës
Veta I	ich wurde	wir wurden
Veta II (forma familjare)	du wurdest	ihr wurdet
(forma e mirësjelljes)	sie wurden	Sie wurden
Veta III	er/sie wurde	sie wurden

2. Foljet vetvetore

Disa folje në gjermanisht duhet të përdoren si vetvetore. Pra, ato *dubet* të përdoren vetëm në kombinim me përemrin vetvetor (a). Folje të tjera *mund* të përdoren në kombinim me përemrin vetvetor (b)

- a) **sich kümmern:** *Der Hausmeister hat **sich** um alles gekümmert.*
b) **(sich) treffen:** *Andreas trifft Frau Berger in Potsdam.*
Andreas trifft sich mit Frau Berger in Potsdam.

Foljet vetvetore mund të ndiqen nga kallëzorja (c) ose dhanorja (d), që përcaktohet nga rasia që kërkon folja në fjalë:

- c) **sich freuen:** *Ich freue **mich**, daß ich Sie treffe.*
d) **sich vorstellen:** *Ich stelle **mir** vor, daß ich Sie treffe.*

Në një fjali me rend të fjalëve, përemri vetvetor zë vend menjëherë pas foljes së zgjedhuar. Kjo ndodh në kohën e tashme (a), në të kryerën (b) dhe në imperfekt (të pakryerën) (c)

- a) *Der Hausmeister kümmert **sich** um alles.*
b) *Der Hausmeister hat **sich** um alles gekümmert.*
c) *Der Hausmeister kümmerte **sich** um alles.*

Në formën urdhërore (d) dhe në pyetje (e,f), përemri vetvetor zë vend pas kryefjalës - vetëm kur ajo është përemër. Kur kryefjala është emër, përemri vetvetor zë vend menjëherë pas foljes (g)

- d) *Kümmern Sie **sich** um alles!*
e) *Kümmern Sie **sich** um alles?*
*Haben Sie **sich** um alles gekümmert?*
f) *Warum kümmern Sie **sich** um alles?*
*Warum haben Sie **sich** um alles gekümmert?*
g) *Kümmert **sich** der Hausmeister um alles?*

3. Lidhorja

Gjermanishtja, ashtu si edhe shqipja, bën dallim midis mënyrës dëftore (Indikativ) dhe mënyrës lidhore (Konjunktiv) të foljeve. Mënyra dëftore shpreh fakte ose siguri. Mënyra lidhore shpreh një përfytyrim, diçka hipotetike, jo reale. Lidhorja II (Konjunktiv II) ka dy kohë:

- E tashmja e lidhore II të foljeve formohet mbi bazën e formave të foljes në imperfekt të dëftores (edhe Umlaut -i = ä, ö, ü) (E tashmja i përgjigjet së pakryerës së lidhore në shqip)
- Koha e shkuar e lidhore II formohet nga format e së tashmes të lidhore II të **haben** dhe **sein** dhe pjesorja e shkuar e foljes në fjalë. (E shkuara i përgjigjet së kryerës së plotë të lidhore në shqip.)

a) Lidhorja II e foljeve *haben* dhe *sein*

E tashme				
	haben		sein	
	Njëjës		Shumës	
Veta I Veta II (familj.) (e mirrësjelljes) Veta III	ich hätte du hättest Sie hätten	wir hätten ihr hättet Sie hätten	ich wäre du wärest Sie wären	wir wären ihr wärt Sie wären
E tashme E shkuar	<i>Das wäre schön.</i> <i>Ich wäre gern gekommen.</i>		<i>Das hätte ich gern.</i> <i>Wer hätte die bekommen?</i>	

b) Lidhorja II e foljeve modale

Lidhorja përdoret për të shprehur dëshira, përfytyrime që nuk janë reale. Me lidhoren II të foljes modale **können** mund të shprehet një supozim.

Wir könnten das Schiff gut gebrauchen. Das könnte unser Ende sein.

Lidhorja II e foljes modale **sollen** përdoret për të shprehur një këshillë, një sugjerim për të bërë diçka.

Diese Chance sollten wir nutzen. Wir sollten nachdenken, was wir tun können.

Lidhorja II e foljeve modale formohet duke i shtuar rrënjës së foljes formantin e imperfektit **-t-** dhe mbaresën përkatëse foljore.

können	rrënja	formanti -t-	ich könnte	mbaresa -e
---------------	--------	---------------------	-------------------	-------------------

können:	Lidhorja II		sollen:	Lidhorja II	
	Njëjës	Shumës		Njëjës	Shumës
Veta I Veta II (familj.) (e mirësjelljes) Veta III	ich könnte du könntest Sie könnten	wir könnten ihr könntet Sie könnten	ich sollte du solltest Sie sollten	wir sollten ihr solltet Sie sollten	

c) Kushtorja

Të gjitha foljet e rregullta, si **machen**, **rudern**, ose **funktionieren** kanë një formë përkatëse për lidhoren II. Megjithatë, ato përdoren shumë rrallë në këtë formë, sepse ajo nuk dallohet nga forma e dëftores. Në vend të kësaj forme, preferohet një perifrazim me **würde** + paskajore të foljes. Pra, një perifrazim me mënyrën kushtore (Konditional) të foljes*.

Dëftore *Das machen wir gern.*

Kushtore *Das würden wir gern machen.*

würd- është forma e Lidhores II të foljes **werden**. Folja kryesore vendoset në fund të fjalisë.

werden		
	Njëjës	Shumës
Veta I Veta II (familjare) (e mirësjelljes) Veta III	ich würde du würdest Sie würden er/sie würde	wir würden ihr würdet Sie würden sie würden

Ich würde gern noch mal rudern.

Ohne unsere Eltern würde das nicht funktionieren.

* Ky tip i kushtores, quhet ndryshe *Kushtorja I* dhe korrespondon me kohën e tashme të kushtores së shqipes (= do të kisha, do të laja etj). Gjermanishtja ka edhe *Kushtoren II*, që formohet nga **würde** + pjesore + **haben/sein**, që korrespondon me kohën e kryer të kushtores së shqipes (= do të kisha marrë etj.).

C Mbiemri

1. Krahasimi i mbiemrave

Mbiemrat shprehin cilësi ose tipare të një personi ose sendi dhe mund të shkallëzohen. Shkalla e parë është krahasorja. Krahasorja formohet duke i shtuar **-er** formës bazë të mbiemrit. Kur mbiemri mbaron me **-e**, krahasorja formohet duke i shtuar vetëm **-r** formës bazë të mbiemrit (a). Mbiemrat, që përmbajnë një **-a**, **-o**, ose **-ü** nganjëherë marrin një umlaut në formën krahasore. Me fjalë të tjera, **-a** kthehet në **-ä**, **-o** kthehet në **ö**, dhe **-u** kthehet në **-ü** (b). Forma krahasore e disa mbiemrave është e çrregullt (c).

Forma bazë (pohore)	Krahasore
a) wenig b) lang c) gut	weniger länger besser

*Zur Zeit kommen **weniger** Menschen.
Die Treffen wurden **politischer**.*

*Können die nicht **leiser** singen?
Man konnte die Universität nicht
böher bauen.*

2. Krahasimi me **so ... wie** ose **als**

Ka dy lloje krahasimesh: krahasim i barazisë dhe krahasim i pabarazisë.

a) kur krahasohen dy cilësi të barabarta me njëra-tjetrën (p.sh. *aq* e madhe *sa*) mbiemri nuk e ndryshon formën e tij. Në gjermanisht ai paraprihet nga **so** dhe pasohet nga **wie**.

*Der Brocken ist **so** romantisch **wie** die Deutschen.*

b) kur cilësitë e sendeve ... që krahasohen janë të pabarabarta (p.sh. *më* e madhe *se*) përdoret forma krahasore e mbiemrit që ndiqet nga **als**.

*Mit der Bahn ist es bequemer **als** zu Fuß.*

D Përemrat

1. *da* + parafjalë = ndajfolje përemërore

Shprehjet parafjalore në gjermanisht mund të zëvendësohen nga ndajfolje përemërore. Për shembull, ndajfolja **da** e kombinuar me parafjalën **mit** formon ndajfoljen përemërore **damit**. **Da** qëndron në vend të emrit në shprehjen parafjalore. Kur parafjala nis me një zanore, shtohet një **-r** pas **da** (për shembull: **darüber**), për ta bërë fjalën më të lehtë për t'u shqiptuar.

bören von: *Er hat von der Heilung durch die Natur gehört.*
                               Er hat   davon   gehört.

machen mit: *Was machen Sie mit den Brennesseln?*
                               Was machen Sie   damit?

schreiben über: *Er schreibt einen Artikel über alternative Medizin.*
                               Er schreibt einen Artikel   darüber.

Kur emri që duam të zëvendësojmë është një emër personi, zëvendësuesi mund të jetë vetëm një përemër vetor.

Ich habe nichts von Frau Berger gehört.
Ich habe nichts von ihr   gehört.

2. Përemrat vetvetorë

Përemrat vetvetorë, ashtu si përemrat vetorë, ndryshojnë formën sipas rasës dhe gjinisë së emrit, të cilit i referohen. Në shumicën e rasteve, ata kanë të njëjtën formë si përemrat vetorë. Megjithatë, në vetën e tretë të njëjësit dhe të shumësit, si edhe në formën e mirësjelljes (**Sie**), përemri vetvetor është gjithmonë **sich**.

Seit der Wende hat sich alles geändert.
Stellen Sie sich meine Situation vor!

Përemrat vetvetorë mund të përdoren në rasën kallëzore ose në dhanore. Por vetëm pak përemra vetvetorë përdoren në dhanore, kështu që ata duhen mësuar përmendsh.

sich etwas vorstellen: *Das kann ich mir gut vorstellen.*

Përemri vetvetor					
Njëjës	Kallëz.	Dhan.		Shumës Kallëz.	Dhan.
I	ich freue mich	ich stelle mir vor	wir freuen uns	wir stellen uns vor	
II	du freust dich	du stellst dir vor	ihr freut euch	ihr stellt euch vor	
	Sie freuen sich	Sie stellen sich vor	Sie freuen sich	Sie stellen sich vor	
III	er/sie freut sich	sie stellen sich vor	sie freuen sich	sie stellen sich vor	

Disa folje përdoren vetëm si vetvetore, disa të tjera mund të përdoren edhe si vetvetore. Kuptimi i fjalisë ndryshon kur folja kalon në përdorim vetvetor.

treffen vorstellen erinnern	Wann treffen wir uns ? Ich stelle mir vor, daß ... Erinnern Sie sich , daß ...	Wann trifft Andreas Dr.Thürmann? Ich stelle Ihnen meine Eltern vor. Nichts sollte an Herrn von Ribbeck erinnern.